

Statsminister Per Bortens innlegg i trontaledebatten
15. oktober 1968.

Den internasjonale situasjon gir grunn til bekymring. I Vietnam raser krigen videre uten at en slutt synes innen rekkevidde. Krisen i Midt-Østen er stadig uløst, og muligheten for nye krigshandlinger kan ikke utelukkes. I Nigeria fortsetter borgerkrigen med alle de lidelser det fører med seg. I tillegg til alt dette har vi så fått den alvorlige situasjon som Sovjet-Unionens og fire andre Warshavapaktlands militære intervensjon i Tsjekkoslovakia har skapt i Europa.

Det sjokket som innmarsjen i Tsjekkoslovakia fremkalte, virket så meget sterkere fordi Øst/Vest-forholdet i Europa gjennom flere år hadde utviklet seg i en mer positiv retning

-2-

med økende kontakt på flere områder. Innen NATO ga man høy prioritet til studiet av avspenningsproblemene. Forholdet syntes således å ligge til rette for en realistisk dialog mellom Øst og Vest om de sikkerhetspolitiske problemer i Europa, bl.a. med sikte på en balansert reduksjon av det militære styrkenivået. Invasjonen i Tsjekkoslovakia har lagt betydelige hindringer i veien for en fortsatt utvikling etter disse linjer, i allfall foreløpig.

Det militære maktbruk mot Tsjekkoslovakia betyr et åpent brudd på folkerett og på internasjonale avtaler, ikke minst på Warshava-pakten selv. Traktaten rommer etter sin teksten ingen hjemmel for en upåkalt militær inngripen overfor et medlemsland. Etter det vi nylig har opplevd, er det grunn til å minne om hva Sovjet-Unionens daværende statsminister, marskalk Bulganin, uttalte da Warshava-pakten ble undertegnet

i mai 1955. Marskalk Bulganin karakteriserte NATO som en aggressiv blokk og hevdet at De forente stater brukte NATO som et redskap til å undertrykke de øvrige medlemsstatene politisk og økonomisk. Om Warshava-paktens intensjoner uttalte Sovjet-Unionens statsminister - og jeg siterer:

"Det traktatutkast som vi har foran oss, bygger på helt andre prinsipper. Prinsippet som tillater en stat å dominere en annen, et folk å herske over et annet, er fremmed for våre stater, våre folk og vårt sosiale system. Vårt traktatutkast bygger på prinsippene om respekt for statssuveriniteten og respekt for ikke-innblanding i indre anliggender, prinsipper som utgjør grunnlaget for utenrikspolitikken til de land som er representert her."

Sitat slutt.

Når jeg har gått noe i detalj med dette, er det fordi det illustrerer en motsetning mellom liv og lære som vi er

nødt til å feste oss ved. Etter det som nå er hendt i Tsjekkoslovakia, synes det klart at det som er utslagsgivende for Sovjet-regjeringens handlinger, er rent maktpolitiske vurderinger. Sovjet-Unionen forbeholder seg å ta vare på sine stormaktsinteresser med de midler den finner tjenlige uten hensyn til folkerett eller traktatmessige forpliktelser - og uten å ta særlig hensyn til verdensopinionen. Det er ingen ny historisk erfaring at en stormakt opptrer slik. Men i de små land konstaterer man det hver gang med bekymring og engstelse.

Det som har hendt har skapt stor usikkerhet når det gjelder intensjonene bak Sovjets stormaktspolitikk i det hele. Likevel tyder meget på at Sovjet-Unionen på det globale plan er interessert i å fortsette en sikkerhetspolitisk dialog

med De forente stater. Det må være i de europeiske länds interesse ä bidra til at dette kan fortsette. En tilbakesending til den kalde krigen er ikke önskelig.

I samsvar med Stortingets forutsetninger er det på statsbudsjettet for neste år foreslått en betydelig forhöyelse av bevilgningene til utviklingshjelp og internasjonalt humanitært arbeid, fra 154 millioner i 1968 til 200 millioner kroner i 1969. Selv om dette er en større öking enn på de fleste andre enkeltposter på budsjettet, er det klart at behovet for bistand fra norsk side er større enn vi kan

etterkomme. Stortinget forutsetter imidlertid en fortsatt sterk opptrapning av bevilgningene til disse formål i de kommende år etter hvert som vi får utbygget vår u-hjelp-administrasjon.

Uten styrking av inntektssiden ville en øking på ca. 50 millioner kroner til u-hjelp bare kunne skje ved redusert offentlig innsats på andre sterkt prioriterte områder. Denne utvei har Regjeringen ikke funnet å ville bruke, men har i stedet foreslått en tilsvarende forhøyelse av særskatten til utviklingshjelp. Særskatten er etter dette beregnet å innbringe 134 millioner kroner i 1969 til dekning av den samlede bevilgning til u-hjelpformål på Utenriksdepartementets og Handelsdepartementets budsjetter på 200 millioner kroner. Gjennom direkte og indirekte skatter er alle med på å tilveiebringe de beløp vi bruker til humanitært arbeid og utviklingshjelp. Og det er et

riktig prinsipp. Særskatten har imidlertid nå fått et omfang som gjør det naturlig og riktig å ta større sosiale hensyn ved utligningen. Regjeringen har derfor foreslått at u-hjelpskatten heretter skal beregnes på skattbar i stedet for antatt inntekt, og håper at Stortinget vil slutte seg til dette.

Seiv om det siste året ikke har brakt noen utvikling i forholdet mellom EEC- og EFTA-landene, har det ikke vært stille på markedsfronten. Det er tatt et nytt initiativ for å styrke EFTA-samarbeidet, og i dette arbeid spiller de nordiske land en aktiv rolle. Parallelt med dette drøftes utveier til en betydelig utvidelse av det økonomiske samarbeid i Norden. Rammen for disse drøftelser ble som kjent

trukket opp på statsministermøtet i København i april, og allerede til nyttår skal utrederne legge fram et rapport med konkrete forslag.

Det har vært hevdet at de utredninger som er på gang vil bli en terping av gamle problemstillinger på områder som har vært utredet inntil kjedsommelighet ^{tidligere}. Denne påstand er ikke holdbar. For det første har man denne gang trukket inn i overveielserne flere områder, og samarbeidsmulighetene tidligere ikke har vært analysert i nevneverdig grad. I 1950-årene var det først og fremst tale om en tollunion. Siden den gang har utviklingen på en rekke områder stilt oss overfor nye problemstillinger. På industrisiden står vi overfor behovet for å finne utveier til å møte den veldige teknologiske utfordring. Det er viktig å få klarlagt i hvilken grad vi kan styrke vårt industrielle og forskningsmessige beredskap ved et

samarbeid. Man bør videre overveie et utvidet samarbeid så vel når det gjelder utnyttelse av tradisjonelle som nye energiformer og energikilder. Her åpner det seg også interessante industriperspektiver.

For det andre er det meningen at utrederne denne gang skal kartlegge og legge fram forslag om konkrete samarbeidsprosjekter. I løpet av den korte tid som står til rådighet kan neppe alle sider ved slike prosjekter vurderes, men det er av stor betydning at man får så grundige analyser som mulig før de nordiske lands politiske myndigheter og Nordisk Råd skal drøfte oppfølgingen av København-vedtakene.

Det åpne og nære samarbeid med vårt næringsliv er av den største betydning under utredningsfasen. Hovedoppgavesjonene avventer også de videre utredninger, og synes å

å ville gi sitt syn til kjenne når man har bedre oversikt over hvilke konkrete forslag som vil fremkomme. Dette tror jeg er en riktig og klok holdning. Det sier seg selv at Regjeringen på formelt grunnlag vil innhente uttalelser fra nærings- og arbeidslivets organisasjoner før noen endelige vedtak treffes.

Det er selvsagt for tidlig å uttale seg om hva det nåværende utredningsarbeid vil munne ut i av konkrete forslag. Det tjener intet til å benekte at de enkelte land har ulike interesser i flere spørsmål, og den nordiske innstilling ser ut til å være likelig fordelt når man kommer til de konkrete samarbeidsoppgaver hvor nasjonale interesser berøres. Forutsetningen for et resultat av disse vurderinger er at en samlet løsning skal gi en rimelig balanse mellom fordeler og ulemper for hvert av de deltakende land, uten at det selvsagt kan bli tale om å veie fordeler

og ulemper på finvekt.

Andre medlemmer av Regjeringen vil redegjøre nærmere for den markert økte innsats som årets trontale bebuder på en rekke områder. Jeg skal her bare utdype trontalen på noen få punkter.

Det er gått to år siden folketrygden trådte i kraft, og i denne tid har man ikke bare klart å få den store reformen gjennomført etter forutsetningene men også betydelige forbedringer er satt i verk. For det første ble det gjennomført en regulering av grunnpensjonen fra 1. januar 1968 - en regulering som både tar hensyn til prisstigningen og den generelle velstandsøking i samfunnet. Trontalen bebuder en lignende regulering fra 1. januar 1969. For det annet er ordningen med tilleggspensjoner utredet og

å omfatte et årskull mer enn opprinnelig bestemt. I det forløpne år er det videre gitt permanente regler for samordning av andre tjenstepensjonsordninger med folketrygden, og i den forbindelse er krigspensjonens ytelser til krigsinvalidere og deres etterlatte blitt betydelig forhøyet. Endelig vil jeg nevne at reglene for de private pensjonsordninger - herunder bestemmelsene om skattefrihet for premier - er gitt en slik utforming at de skaper muligheter for smidige tilleggsordninger til trygden. Det såkalte forholdsmessighetsprinsipp tilbikter større likhet i pensjonsforholdene for alle arbeidstakere enn tidligere.

Til tross for alle de viktige reformene som er gjennomført, er det klart at store oppgaver gjenstår å løse. Regjeringen har i trontalen meddelt at konkrete forslag vil bli forelagt Stortinget når det gjelder to av de mest presserende oppgaver. Det gjelder en ordning med frivillig

førtidspensjonering i påvente av nedsettelse av den alminnelige pensjonsalder, samt særtillegg til grunnpensjon for dem som ikke kan opptjene tilleggspensjon.

De som ikke har noe annet enn grunnpensjonen er blant de vanskeligst stilte i vårt land. Heget av deres lange arbeidsdag falt i en periode med harde økonomiske kår. Skal denne gruppen ikke bli liggende urimelig tilbake i velstandsøkningen, er det nødvendig å innføre et visst særtillegg til grunnpensjonen.

Jeg tror man i den diskusjon som har funnet sted omkring disse spørsmål har glemt at det er et stort antall enker som også er i den stilling at de ikke får noen tilleggspensjon. Det gjelder enker hvis menn døde før folketrygdens ikrafttreden. I samme stilling er de som er

uføre, eller blir uføre så tidlig at de aldri har nådd opp i den minsteinntekt som kreves for å oppnå tilleggspensjon i folketrygden. I denne siste gruppe finner vi kanskje de hardest rammede mennesker i vårt samfunn. Et spesielt forhold ved denne gruppen er dessuten at vi dessverre må regne med at den vil øke. Også for disse grupper er det nødvendig å gi et sært tillegg til grunnpensjonen.

De grupper det her er tale om er ca. 330.000 alderspensjonister som er født før 1898, ca. 97.000 uførepensjonister og 23.000 enker.

Regjeringen vil foreslå for Stortinget at sært tillegg for disse grupper skal gis fra 1. juli 1969. Særtilleggets størrelse vil Regjeringen komme tilbake til i proposisjonen

Norge har i dag generelt sett den høyeste pensjonsalder i land som det er naturlig å sammenligne oss med.

Vi kunne, som enkelte andre land, senke pensjonsalderen om vi la oss på tilsvarende lave pensjonsbeløp. Hittil har vel den alminnelige mening vært at det er bedre å ha en noe høyere aldersgrense for derved å sikre høyere pensjonsytelser. Hvis man f.eks. senker den alminnelige aldersgrense fra 70 til 67 år, vil det øke kostnadene med ca. 500 millioner kroner i året. En så gjennomgripende reform i dag, måtte få betydning for størrelsen av de ydede pensjoner. Men det er åpenbart at behovet for pensjonering varierer fra individ til individ og fra gruppe til gruppe. Under disse forhold synes det å være behov for en ordning med frivillig førtidspensjonering. Regjeringen vil foreslå at det skal gis adgang til å ta ut en redusert (aktuarmessig beregnet) pensjon fra det 67de

år. Dette må kunne gjøres uten at man foregriper noe når det gjelder nedsettelse av den alminnelige pensjonsalder og ordningen må vurderes på nytt når den nedsatte pensjonskomiteen er ferdig med sitt arbeid. Reduksjonen i pensjonen forutsettes

å gjelde etter at vedkommende er fylt 70 år. Relativt sett vil forskjellen mellom full og redusert pensjon avta etter hvert om reguleringen p.g.a. prisstigning m.v. kan beregnes av full pensjon.

Spørsmålet om en generell senking av aldersgrensen er så komplisert og berører så mange områder at Regjeringen har funnet det nødvendig å sette ned et utvalg hvor også næringslivet er representert.

Ganske mange mennesker hevder at de vil se en nedsettelse av pensjonsalderen som alternativ til reduksjonen av arbeidstiden. Meget vil være vunnet

om man kan finne så smidige ordninger at de som av forskjellige grunner vil gå av før de når pensjonsalderen kan få gjøre det, mens de som vil fortsette til de er 70 år har anledning til det.

Stort sett har vi hatt en tilfredsstillende økonomisk utvikling i Norge de siste årene. Når jeg sier stort sett - så ligger deri at der er store variasjoner - både mellom distrikter og næringer, - variasjoner som kan gjøre situasjonen vanskelig for de enkeltmennesker som rammes.

For det offentlige må det være en selvfølgelig oppgave å bidra til å avdempe virkningen av uforskyldte situasjoner for den enkelte. Det bør også herske enighet om at denne plikten kan strekkes lenger - jo mer økonomisk avansert et samfunn er.

Når det gjelder landsdelene, har særlig Nord-Norge vært

særlige vanskeligheter. To-tre år på rad har klimaforholdene vært vanskelige - med tilsvarende tilbakeslag for jordbruk og reindrift. Og til tross for rike forekomster, har hovednæringen i Nord-Norge - fiskeriene - hatt konjunktorene mot seg. Staten har engasjert seg sterkt for å dempe virkningen av tilbakeslaget, - de konkrete tiltak vil være kjent for denne forsamling.

Det er foreslått kjøp av 13.000 tonn tørrfisk til en verdi av ca. 60 millioner kroner og stillet til disposisjon rentefri lånekapital for et lignende beløp. Videre er gitt statsgaranti for en tørrfiskproduksjon tilsvarende ca. 45 millioner kilo råfisk.

Økingen av statsmidler via støtteavtalen har også bidratt til å dempe inntektssvikten. Jeg har notert med tilfredshet at Råfisklaget har kunnet oppheve reguleringene for torsk - for sei derimot må fisket fortsatt begrenses - til tross for

at garantiordningen - som ble forbedret i august - ikke på langt nær er benyttet. Seifiskerne er kanskje den gruppe som har fått merke vanskene sterkest - og det gjelder fiskere langs hele kysten fra Nordmøre og nordover.

Men selv om det er satt inn betydelige tiltak, har man en følelse av at fiskerinæringen som helhet lider av organisatoriske svakheter når man betrakter den som helhet, fra råvaren tas opp av havet til den er klar for konsum. Like viktig som de kortsiktede tiltak, er det å bidra til forbedring av markedsføringen slik at man kan trygge dette viktige bosettingsgrunnlaget langs vår lange kyst.

Tilbakeslaget virker umiddelbart på kommunenes økonomi.

Regjeringen foreslår skatteutjevningssidlene økt med 10 millioner kroner ekstraordinært på de 3 nordligste fylker. Men uansett betydelige statlige engasjement, er jeg ikke i tvil om at en del strøk i Nord-Norge er så utsatt at bosetningen trues. Jeg mener at vi må legge forholdene til rette slik at landsdelen fortsatt bebos. Det vil kreve økt innsats på mange plan.

Forøvrig vil fagstatsrådene Moxnes, Lyngstad og Seip i sine innlegg utdype disse spørsmål.

Under trontaledebatten for et år siden ga opposisjonens talere uttrykk for stor engstelse med hensyn til Regjeringens vilje og evne til å medvirke til å sikre et rolig og gunstig inntektsoppgjør. Man fikk det inntrykk at Arbeiderpartiet ventet seg et vanskeligere oppgjør enn vi noen gang har hatt. Det gikk heldigvis ganske annerledes enn opposisjonens talsmenn spådde. Ved siden av partenes gode vilje og ansvarlige holdning, var det mange andre faktorer som medvirket til dette. Jeg skal innskrenke meg til å peke på noen av disse. Gjennom

Beregningsutvalget, som er en videreføring av Aukrust-utvalget, ble det økonomiske tallmateriale tilrettelagt på forhånd. At partene på denne måten blir enige om det grunnleggende økonomiske materiale før forhandlingene begynner, er av stor betydning. Endelig tror jeg at drøftelsene og forhandlingene i Kontaktutvalget hadde en vesentlig innflytelse på utfallet av inntektsoppgjøret. Da tarifforhandlingene hadde nådd et visst punkt, tok man her opp den erklæring om prisgarantier som jeg på Regjeringens vegne avga i Stortinget under trontaledebatten i fjor høst. I den forbindelse drøftet partene og representanter for Regjeringen ikke bare

øking av prissubsidier, transportsubsidier og barnetrygd, men berørte også spørsmålet om behovet for og utveier til å finansiere det økte statsutgifter de avtalte pristiltakene ville føre med seg.

Jeg har gått så meget inn på dette fordi jeg er av den

oppfatning at vi her har et eksempel på hvordan et nært og åpent samarbeid mellom partene og Regjeringen kan medvirke til en bedre pris- og inntektspolitikk. Kunne vi videreutvikle det samspill mellom myndighetene og partene som vi hadde i våres, kan vi gjøre oss håp om en mer balansert utvikling i samfunnsøkonomien. Hvordan et slikt aktivt samspill mellom myndigheter og organisasjoner kan tenkes utbygget i fremtiden, har Regjeringen skissert i St.meld. nr. 87 for 1967/68 som ligger i Stortinget.

Et sentralt punkt i denne skissen er at partene og Regjeringen i frie drøftelser bør søke å bli enige om visse retningslinjer for oppgjørene i likhet med de retningslinjer som trekkes opp for alle andre områder av den økonomiske politikk. Forutsetningen for at det skal bli mulig å dekke

slike retningslinjer er at man får en mer kontinuerlig drøftelse mellom næringslivets og arbeidslivets organisasjoner og Regjeringen om de sentrale spørsmål i den økonomiske politikk. For en eventuell utbygging av konsultasjonene om slike spørsmål, herunder inntektspolitiske opplegg, trenger man i tilfelle dertil egnede organer.

De tanker som er tatt opp i St.meld. nr. 87 er i uforbindtlige former drøftet med de organisasjoner som deltar i møtene i Det økonomiske fellesutvalg. Verken Regjeringen eller organisasjonene har tatt noe endelig standpunkt til det skisserte opplegg for et mer aktivt og organisert samarbeid om inntektspolitikken, og det er forutsetningen at Fellesutvalget skal fortsette drøftelsene av disse spørsmål. Regjeringen vil med det første innkalle til et slikt møte.

Jeg vil understreke at Regjeringens opplegg er tenkt som et grunnlag for diskusjonen. Det er ikke dens hensikt å

etablere et inntektspolitisk system som reduserer partenes sentrale stilling i inntektsoppgjørene. Hensikten er å finne utveier til å utvikle det samarbeid mellom partene og myndighetene i disse viktige spørsmål som kan gi håp om at vi i fremtiden kan mestre pris- og kostnadsproblemene bedre enn vi har gjort hittil.

Representanten Ragnar Christiansen pekte i interpellasjonsordskiftet 11. oktober på at det hersket tverrpolitisk enighet om at det er behov for en omfattende revisjon av vårt skatte- og avgiftssystem. Jeg tror han har helt rett i det. Den alminnelige mening har videre vært at en omfattende reform ikke er mulig uten overgang til mer indirekte beskatning - en linje som ikke minst Arbeiderpartiets parlamentariske fører Bratteli har stått som en iherdig talsmann for. Sa høy som

vår omsetningsavgift på siste ledd er, er det vanskelig å overføre mer av beskatningen til forbruket uten overgang til det såkalte merverdisystem. Det har også en enstemmig Sandberg-komité fastslått. Komitéen har i samsvar med dette foreslått overgang til merverdisystemet for å kunne muliggjøre en lempeligere direkte beskatning på personlige inntekter.

I sine uttalelser om innstillingen fra Sandberg-komitéen har ingen av organisasjonene i arbeids- og h ringslivet motsatt seg overgang til merverdiavgift. Dette gjelder også Landsorganisasjonen, men den har tatt det forbehold at man samtidig med merverdiavgift også iverksetter en l nsskatterordning. Landsorganisasjonen er sikkert klar over de store tekniske og administrative vanskeligheter som er forbundet med å gjennomføre disse omfattende skattereformene samtidig, og det er mitt håp at den ikke vil la en forsinkelse med l nsskatt eller andre ordninger hvorved man kan oppnå den samme forenk-

ling med hensyn til ligning og avgivelse av selvangivelse på et år eller så bli avgjørende for sitt standpunkt til den øvrige del av skattereformen. Regjeringen vil under utformingen av sine forslag legge grunnlaget til rette for innføring av slike skatteordninger.

Det har ikke bare v rt tverrpolitisk enighet om at det er nødvendig med en omfattende skattereform, men også om at den må gjennomføres så snart som mulig. For å kunne få forslagene fram for dette storting, har Regjeringen sett seg nødt til å gå direkte på proposisjonen istedenfor først å fremme en stortingsmelding og deretter følge opp med konkrete forslag. Jeg skal være den første til å innrømme at dette er den nest beste løsning, men med det store forarbeid som må til i administrasjonen hadde man ikke tid til først å utarbeide

en melding. Det ville ha ført til at saken først kunne fremmes minst et år senere.

Opposisjonen prøver ved alle anledninger å gi inntrykk av at de skatteendringer Regjeringen hittil har foreslått har vært til størst fordel for folk med høyere inntekter. Denne kritikken retter seg særlig mot de tiltak som er gjennomført for å stimulere til bunden skattefri forsikrings- og banksparing. Denne kritikk tror jeg skyter langt ved siden av målet. Man skal huske at folk med større midler til plassering har andre muligheter til å anbringe ledige midler enn i form av bunden oppsparing i bank eller forsikring, f.eks. plassering i aksjer, i realverdier o.s.v. Dette gir ^{lofte} større disposisjonsfrihet og bedre avkastning. Folk med små sparemidler har langt mindre muligheter for å nyttiggjøre seg de siste plasseringsformer. Både de sparestimulerende tiltak som den forrige regjering og denne regjering har

gjennomført, tar først og fremst sikte på ^{personer med} mindre inntekter. Det må være en riktig politikk å gi disse adgang til å plassere midler som gir en noenlunde tilsvarende avkastning som man kan oppnå ved å kjøpe aksjer og realverdier. Ikke minst det store antall sparekonti som er opprettet i sparebankene viser at de sparestimulerende tiltak denne regjering har gjennomført, virker etter sin hensikt. Jeg ville bli meget forbauset om Arbeiderpartiet, etter å ha fått makten på nytt, ville oppheve disse skattejusteringer som tar sikte på å øke sparingen i de jevnere inntektslag.

Skal man få et riktig bilde av de skatteendringer som er gjennomført, må alle justeringer i statsskatt- og kommuneskatteligningen sees under ett. Gjør man det, vil man finne at endringene er vel sosialt balansert. Dette trer enda sterkere fram om man ser på de forhøyelser som er

foretatt i de sosiale trygder, grunnpensjonen i folketrygden, barnetrygden samt subsidiene.